

Linguistica sine finibus

Estudis dedicats a Montserrat Batllori Dillet

Elisabeth Gibert-Sotelo, Isabel Pujol Payet,
Assumpció Rost Bagudanch, Teresa de Jesús Tro Morató
(eds.)

LINGUISTICA SINE FINIBUS

ESTUDIS DEDICATS A MONTSERRAT BATLLORI DILLET



Dades CIP recomanades per la Biblioteca de la UdG

CIP 806.0 LIN

Linguística sine finibus : estudis dedicats a Montserrat Batllori Dillet / Elisabeth Gibert-Sotelo, Isabel Pujol Payet, Assumpció Rost Bagudanch, Teresa de Jesús Tro Morató (eds.). – Girona : Universitat de Girona : Documenta Universitaria, 2023. – 578 pàgines : il·lustracions, taules, fotografies ; cm
ISBN 978-84-9984-671-2 (Document Universitaria).
ISBN 978-84-8458-668-5 (Universitat de Girona. Servei de Publicacions)

I. Gibert Sotelo, Elisabeth, editor literari II. Pujol Payet, Isabel, editor literari III. Rost Bagudanch, Assumpció, editor literari IV. Tro Morató, Teresa de Jesús, editor literari 1. Batllori Dillet, Montse 2. Llibres homenatge 3. Lingüística històrica

CIP 806.0 LIN

Aquesta publicació és part del projecte I+D+i PID2021-123617NB-C42, finançat per MICIU/AEI/10.13039/501100011033 i per FEDER, UE.



En el seu finançament també hi han col·laborat la Facultat de Lletres i el Departament de Filologia i Comunicació de la Universitat de Girona.

Universitat de Girona
Facultat de Lletres

Universitat de Girona
**Departament de Filologia
i Comunicació**

© dels textos: els seus autors i autores
© de l'edició: Universitat de Girona
© de l'edició: Documenta Universitaria

ISBN Servei de Publicacions de la UdG: 978-84-8458-682-1

ISBN Documenta Universitaria: 978-84-9984-616-3

DOI: 10.33115/c/9788499846163_23

Girona, 2023



No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades per altres persones que no siguin les propietàries dels drets. És la llicència més restrictiva ja que només permet que altres persones es descarreguin l'obra i la comparteixin amb altres sempre i quan en reconeixin l'autoria, però sense fer-ne modificacions ni ús comercial.

ÍNDIX

Prefaci	8
Sílvia Llach Carles	
Presentació	11
Elisabeth Gibert-Sotelo, Isabel Pujol Payet, Assumpció Rost Bagudanch, Teresa de Jesús Tro Morató	
Montserrat Batllori Dillet. Un referent en lingüística històrica.....	24
Maria Lluïsa Hernanz Carbó, Isabel Pujol Payet	

PRIMERA PART. Variació geolectal i variants romàniques

True and apparent satellite-framed Romance. Romansh and northern Italian varieties	55
Víctor Acedo-Matellán	
Possessius invariables en gènere en català septentrional	78
Carla Ferrerós Pagès, Francesc Roca Urgell	
Restrictive relative clauses in Acadian French	112
Virginia Hill	
Gradación graduada.....	144
María Mare	
Pronominal innovation and agreement patterns in European Portuguese dialects.....	168
Ana Maria Martins	
Cuestiones de variación diatópica y morfosintaxis histórica en la <i>Sintaxis hispanoamericana</i> de Kany.....	191
Carlos Sánchez Lancis	
Clitic climbing in modal constructions in Algerese Catalan.....	210
Ioanna Sitaridou, Tristan Lee	

SEGONA PART. Variació diacrònica

<i>E portava-li hom ·I· pali d'aur</i> . Pèrdua i supervivència d'un pronom impersonal.....	236
Anna Bartra-Kaufmann	

Derivación y diacronía. Variación morfohistórica en situaciones de competencia afijal.....	260
Cristina Buenafuentes de la Mata	
La fossilització de l'enclisi en preguntes exclamatives gramaticalitzades com a marcadors modals.....	284
Mar Massanell i Messalles	
De copulatives i clivellades.....	309
Manuel Pérez Saldanya, Gemma Rigau Oliver	
On the role of text-type related constructions in the emergence of Medieval Spanish impersonal active <i>se</i>	330
Anne C. Wolfsgruber	

TERCERA PART. Història de la llengua

La crítica a la edición de 1884 del <i>Diccionario</i> de la Real Academia Española desde una óptica chilena	354
Maria Bargalló Escrivà	
La iberoromània oblidada. Aportacions científiques de l'Oficina Romànica a la internacionalització de l'aragonès i el gallec.....	371
Narcís Iglésias	

QUARTA PART. Estructura argumental: teoria i aplicacions

L'adquisició de <i>semblar</i> en català. Un experiment	395
Anna Gavarró Algueró, Sergi Jo Galí	
Configuració sintàctica i estructura argumental dels verbs psicològics impersonals del llatí.....	416
Jaume Mateu, Carles Royo	

CINQUENA PART. Anàlisi de corpus

El viatge d'Estefania de Requesens al castellà. Escripura femenina i variació lingüística al segle XVI	442
Glòria Claveria Nadal	
Contraste morfosintáctico y léxico-semántico a partir de un corpus bilingüe español-catalán de fraseologismos	460
Joseph García Rodríguez, Marta Prat Sabater	

Metáforas y creencias populares en los atlas lingüísticos. Los nombres del <i>padrastro del dedo</i>	486
Carolina Julià Luna	
De quan <i>NO</i> sembla més una afirmació que no pas una negació.....	513
Coloma Lleal Galceran	
La variació i la lingüística de corpus	529
Joan Torruella	
<i>Tabula gratulatoria</i>	548

DE QUAN *NO* SEMBLA MÉS UNA AFIRMACIÓ QUE NO PAS UNA NEGACIÓ

COLOMA LLEAL GALCERAN

Universitat de Barcelona
colomalleal@gmail.com

DOI: 10.33715/IC/197684-99846165_23

Keywords

expletive negation, 15th century, translation.

Paraules clau

negació expletiva, segle xv, traducció.

Abstract

The texts in the DiCCA-XV corpus show an important presence of contextual negation, traditionally called the expletive. The examples show that in completives with fear nouns and verbs, with degree quantifiers in comparative structures or in temporal constructions linked to *antes que*, *primero que* and similar, the use of this type of negation is general in all text types. On the other hand, it practically does not occur in durative temporal structures like *hasta que*, nor in exclamatory structures headed by a weighted quantity.

A review of the cases shows that the presence of these contextual negations is linked to the textual typology and, above all, to the language from which the text has been translated. We can ask ourselves if we are dealing with a feature of the language, or a feature of the translation language.

Resum

Els textos del corpus del DiCCA-XV mostren una presència important de la negació contextual, tradicionalment anomenada expletiva. Els exemples mostren que a les completives amb noms i verbs de temor, amb quantificadors de grau a les estructures comparatives o a les construccions temporals lligades a *antes que*, *primero que* i similars, l'ús d'aquest tipus de negació és general a tots els tipus de text. En canvi, pràcticament no es dona en estructures temporals duratives del tipus *hasta que*, ni tampoc en estructures exclamatives encapçalades per un quantitatiu ponderatiu.

Una revisió dels casos mostra que la presència d'aquestes negacions contextuais està lligada a la tipologia textual i, sobretot, a la llengua de la qual s'ha traduït el text. Podem preguntar-nos si som davant un tret de la llengua, o un tret de la llengua de traducció.

1. PRESENTACIÓ

Poca cosa més caldria afegir als estudis que s'han fet sobre la negació, sobretot en els casos de polaritat negativa enfàtica (Batllori et al. 1995; Batllori i Hernanz 2008 i 2013; Batllori 2019). Amb tot, la presència d'un nombre considerable d'exemples d'ús de la negació anomenada expletiva als documents que constitueixen el corpus del DiCCA-XV m'ha fet pensar en la possibilitat d'insistir en algunes de les consideracions que s'han fet sobre aquest tipus de construccions (Espinal, 1991, Espinal 2002, Espinal 2007).

1.1. La negació expletiva a les gramàtiques catalanes

En primer lloc, podem observar que arrosseguem a les nostres gramàtiques una certa contradicció, a bastament comentada, entre la descripció d'un fenomen de la llengua i la valoració que en fem com a irregular o espuri. I això ve motivat, bàsicament, pel fet de mantenir, malgrat el canvi en l'orientació de les gramàtiques, una terminologia que respon a criteris ben diferents.

A les gramàtiques de Fabra, malgrat la freqüent innovació que aporta en molts dels seus plantejaments, l'autor no s'està d'insistir en el caràcter no negatiu d'aquestes frases que, com diu, mantenen com quelcom superflu o innecessari l'ús d'un adverb negatiu que, en canvi, el castellà ha tendit a eliminar (Fabra 1912: 219-220). Malgrat tot, és molt més moderat en la seva valoració d'aquestes construccions que no pas el seu contemporani Alfons Par, que les considerava «un contrasentit» que la lògica hauria d'esborrar (Par 1923: 494). A la gramàtica pòstuma, la capacitat d'anàlisi de Fabra li fa observar que «hi ha casos, però, en què no pot suprimir-se el *no* i àdhuc casos en què no pot prescindir-se de reforçar-lo amb un

pas» (Fabra 1956: 102-105). Casos que, precisament, caracteritzen l'ús del català davant del francès (Muller 1978: 87-90).

A la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, la fidelitat parcial als plantejaments formalment lògics de Fabra obliga a una certa incoherència a l'hora de parlar d'aquest tipus de negació, expressada, d'una banda, com a «supèrflua o innecessària», per, tot seguit, destacar que «apareix en oracions que [...] estableixen un contrast que obliga a tenir en compte un estat de coses positiu i un altre de negatiu» (IEC 2016: 1313). Atenent-se, precisament, al caràcter obligatori d'aquest contrast, alguns autors proposen que ens referim a aquestes construccions com de *negació contextual*, denominació que, possiblement, seria molt més adequada (Torrent-Lenzen 1999; Pérez Saldanya i Torrent-Lenzen 2006). Perquè, precisament:

«Todos los contextos que permiten la presencia de negación expletiva tienen, de una forma u otra, un significado implícitamente negativo, un valor de virtualidad o irrealidad, que puede manifestarse de forma explícita en la negación expletiva, (...) significado negativo que les convierte en inductores negativos capaces de legitimar palabras negativas» (Sánchez 1999: 2628).

1.2. La negació contextual en castellà

Tot i que els primers segles de les llengües romàniques trobem arreu construccions derivades directament del llatí *timeo ne veniat*, moltes d'elles han anat reduint-ne l'ús. En el cas del castellà, pràcticament s'ha arribat a la seva eliminació. Efectivament, al castellà actual la presència de l'adverbi negatiu està condicionada per un conjunt de restriccions (absència de conjunció a les completives depenents de noms o verbs que indiquen temor, dificultat o impediment; impossibilitat, en aquest mateix grup de completives, d'intercalar parèntesis oracionals entre el verb i l'adverbi *no*; absència de flexió verbal en el segon terme de les comparatives; temps verbal de futur o condicional a les oracions exclamatives de quantitat, per tal d'aportar la noció d'irrealitat...). I tot sembla indicar que és un fenomen que s'inicia ja a finals de l'Edat Mitjana.

Al castellà actual, l'estructura amb més rendiment funcional és aquella en la qual apareix la construcció *hasta que no*, que es pot analitzar com una construcció enfàtica y de valor duratiu (Garachana 2008: 35-38).

2. LA NEGACIÓ CONTEXTUAL AL CORPUS DEL DICCA-XV

Tot i que en castellà la negació contextual té un ús més reduït que no pas en català, una anàlisi del corpus del DiCCA-XV sembla contradir clarament aquesta situació, amb 340 exemples.

Efectivament, en un corpus format per més d'una seixantena de textos escrits, copiats o editats en terres de la Corona d'Aragó durant el segle xv, i que hem dividit en cinc apartats d'una extensió similar, d'uns 445.000 ítems cadascun (A: jurídic i administratiu; B: científic i tècnic; C: doctrinal i religiós; D: històric i descriptiu; i E: poesia i prosa literaria) atenent a la tipologia textual a què pertanyen els textos, en tots ells la presència d'exemples de negació contextual és evident. I en trobem profusament a les estructures següents:

2.1. Amb quantificadors de grau i estructures comparatives

La negació contextual es troba en frases en què l'adverbi *NO* ve condicionat com introductor d'un segon element que s'oposa al primer en l'estructura MAS/MENOS X QUE NO Y (o *mejor, peor x que no, y* i *ante x que no y*, on *ante* ha passat del valor temporal al quantificador). Tenim aquí el grup més nombrós, amb 290 exemples:

(1) yo trobo e he trobado que las cubas son de mayor cabida que no dizen por sus contos. las quales cubas caben más de lo que ellos dan en conto [A-Sisa2-238v]

(2) en stanyo o laguna de agua, vn día que fizo mucho mayor frío que no solía, porque alguno no havia sospecha que por allén passasse, esleyó algunos hombres [B-Cavalleria-100v]

(3) Onde dize sant Grisóstomo. mejor puede vençer al malo callando que non rrespondiendo. Onde como el muy grande Valerio solo callase e los otros fablasen. [C-Consolaciones-038v]

[4] los herejes machométicos. que siempre se fundaron más en la fuerça que no en la razón. más en la spada que no en-la ley. más en cruexas homicidios y robos que no en prophecías humanidad ni justicia [D-CroAra-003v]

(5) Commo avino al de piadosa e perpetua recordación Antíoco que la muerte menos temía que no la tardança d·ella. E que de gustar el fiero trago [E-Satyra-a054r]

2.2. En estructures completives deponents de noms i verbs que indiquen temor, dificultat o impediment

En aquest grup hi tenim les frases que depenen de noms com *miedo*, *temor*, *duda*, o de verbs com *vedar*, *impedir*, *temer*... El nombre d'exemples és només de 25 que, com en el cas anterior, es troben en els cinc tipus de textos:

(6) En la qual dicha mena pornéys armas reales e con pregón prohibiréys nenguno no osse obrar en aquella sino con provisión o mandamiento nuestro [A-Cancill-135]

(7) a-saber la nuez e el miollo. menos dela casca. E por miedo que formigas non·las coman embolver las en lana. e meterlas deyuso [B-Agricultura-055v]

(8) e que respondería a·las razones de su adversario e temería mucho que no me fallasse áspero: e que no pareciesse obligado e culpante delante de mí. e yo [C-Cordial-038r]

(9) el qual mucho tiempo cercaron los fijos de Israel porque les fue de Dios prohibido no le tocassen. del qual se dize Deuteronomio .ij. capítulo [D-Viaje-082v]

(10)] Por cierto esta tierra: o es de nigrománticos: o de demonios: e de miedo que no le acaheciesse algo peor fue se a su casa. Entonces él [E-Exemplario-050r]

2.3. En construccions temporals lligades a *antes que*, *primero que* i similars

En aquest grup hi trobem només 23 ocurrences, presents als cinc grups textuais:

(11) Que sia tenido dar la visitación por carta pública a·la dita ciudat. a expensas de aquella antes que no haya salario. Plaze al señor rey. [A-Ordinaciones-008v]

(12) E tant tost que las avrás sembradas las debes cubrir con tierra o a lo menos antes que non venga la noche. Ca sy las siembras antes. los caracoles se las comen en·la lavor antes que non nascan. [B-Agricultura-045r]

(13) tan grand bofetada en tierra. ante devieras dar a·mí esta bofetada que non a·él. E si non avías compassion de mi fijo devieras aver dolor [C-Sermón-033r]

[14] no hovieron fijos. que el príncipe vivió muy pocos años y finó ahun primero que no el padre. Verdad sea que muchos años antes el Çyd [D-CroAra-037v]

(15) Quando con baxa escalera / quise sobir grande altura / antes que no lo enprendiera / con el seso bien deviera / conpasar que era locura. [E-CancEgert-025v]

2.4. Absència de la negació contextual

Però, contràriament a allò que es podria esperar, hi ha dos únics exemples de l'ús de la negació després del temporal *hasta que* (o *hasta tanto que*), tot i que hi ha un total de 655 frases que, teòricament almenys, podrien admetre aquesta construcció:

(16) De su cuerpo non ha poder. aquel que dexa este mundo fasta que non se preçia que sea todo de sus enemigos. [C-Moral-276v]

(17) no te mandé yo que no tomasses trigo: hasta que en·los campos no hallássemos qué comer en·el jnuerno? Respuso ella. assí es verdad [E-Exemplario-074r]

I, finalment, no hi trobem cap exemple d'estructures exclamatives encapçalades per un quantitatiu ponderatiu. Fins i tot en textos que s'ajusten, d'una banda, a les restriccions temporals de futur o condicional i, de l'altra, a la pressuposició d'irrealitat i on, en canvi, la negació contextual dels tipus citats a 2.1, 2.2 i 2.3 hi és particularment present.

(18) que fizo tantas injurias y demasías a·la santa reyna doña María su muger. O[h] si reconociera sus yerros: quanto mejor librrara! mas plugo quiçá a nuestro Señor que purgasse en·esta vida [D-CroAra-070v]

3. CONCLUSIONS

El comportament d'aquests textos ens permet observar fins a quin punt aquests tipus de negació contextual està directament relacionat amb els registres textuais, amb una presència molt minsa, gairebé inexistent, als textos de tipus jurídic i administratiu i, en canvi, molt elevada als textos doctrinals i religiosos, bastant elevada als científics i tècnics i als històrics i descriptius, i molt més moderada als textos poètics i de prosa literària:

Taula 1. Distribució dels casos de negació contextual segons la tipologia textual

A: jurídics i administratius	B: científics i tècnics	C: doctrinals i religiosos	D: històrics i descriptius	E: poesia i prosa literària
3	89	109	85	54

Una segona constatació té relació amb l'origen lingüístic dels textos, amb la diferenciació entre textos originals en castellà (en un castellà amb una intensa presència d'aragonesismes) i textos resultants d'una traducció:

Taula 2. Distribució dels casos de negació contextual segons l'origen del text

Llengua d'origen	Original castellà	Traducció del català	Traducció del llatí	Traducció de l'italià
Nombre de casos	47	96	144	53

Quan es creuen els dos condicionants: text doctrinal, científic o històric i, al mateix temps, traduït del llatí o del català, la possibilitat de trobar-hi algun exemple de negació contextual augmenta considerablement.

Taula 3. Casos de negació contextual presents en 39 textos dels 64 del corpus

	Administratiu 2/8 textos	Científic/ tècnic 11/15 textos	Doctrinal/ relig 9/13 textos	Històric/ descript. 3/5 textos	Literari 14/23 textos
Orig. castellà	<i>Cancill.</i> : 1 <i>Sisa</i> : 2	<i>Repertorio</i> : 1	<i>Rectòrica</i> : 2	<i>Roma</i> : 2	<i>Cancion</i> : 21 <i>Grimalte</i> : 7 <i>Grisel</i> : 3 <i>TristeDel</i> : 6 <i>Triunfo</i> : 2
Traduc. català		<i>Agricultur</i> : 62 <i>Albeyt</i> : 6 <i>Cavalleria</i> : 4 <i>Composta</i> : 2 <i>Enxerir</i> : 2	<i>Moral</i> : 14 <i>Sermón</i> : 6		
Traduc. llatí		<i>Guerra</i> : 1 <i>Fisionom</i> : 1 <i>Metales</i> : 4 <i>Peste</i> : 1 <i>Salud</i> : 5	<i>Catón</i> : 3 <i>Consolac</i> : 21 <i>Cordial</i> : 2 <i>Remedar</i> : 3 <i>Suma</i> : 5	<i>CroAra</i> : 65 <i>Viaje</i> : 18	<i>Exempl</i> : 12 <i>Ysopete</i> : 1
Traduc. italià			<i>FlorVirt</i> : 53		
Traduc. d'altres					<i>Sátyra</i> : 2

D'altra banda, la taula 3 ens mostra que la negació contextual tendeix a concentrar-se en alguns textos. Així, tot i que els textos escrits directament en castellà en presenten pocs casos, gairebé tots es concentren en els textos dels *Cancioneros*, uns textos on el multilingüisme hi és constant. En canvi, dels quinze textos del registre científic i tècnic del nostre corpus, n'hi ha onze amb aquest tipus de negació, amb la majoria dels casos concentrats en el manuscrit on es copien conjuntament *Agricultura*, *Composta* i *Enxerir* (curiosament, però, *Labores*, que apareix en el mateix manuscrit, no presenta cap exemple de negació contextual).

Aquestes dades, junt amb el reduït nombre d'exemples d' *hasta que no*, indiquen que l'alt índex d'aparició de la negació contextual en els nostres textos no sembla ser un tret propi del castellà del segle xv, sinó més aviat un manlleu del llatí i del català en les traduccions. I això ens pot fer

pensar fins a quin punt de vegades, a partir de la presència de determinats fenòmens lingüístics en alguns textos, és lícit parlar de trets propis d'una llengua quan, potser, en el fons només es tracta de trets de la llengua de traducció (Goyens i van Hoecke, 1992). D'unes traduccions que es donen en un context de convivència del castellà amb el català i l'aragonès.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Batllore, Montserrat, Isabel Pujol i Carlos E. Sánchez Lancis. 1995. La negación en español medieval: evolución de los términos de polaridad negativa. Comunicació presentada al *XXV Simposio de la Sociedad Española de Lingüística*, Saragossa.
- Batllore, Montserrat i Maria Lluïsa Hernanz. 2008. La polaridad negativa enfática en español: un estudio diacrónico y comparativo. Dins Concepción Company Company, José G. Moreno de Alba (eds.), *Actas del VII Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*, vol. 2, 1183-1200.
- Batllore, Montserrat i Maria Lluïsa Hernanz. 2013. Emphatic Polarity Particles in Spanish and Catalan. *Lingua* 128: 9-30.
- Batllore, Montserrat. 2019. Tipologia de la concordança negativa i caracterització dels mots negatius en català i en espanyol medievals. Comunicació presentada al *XXIXè Congrés Internacional de Linguistique et de Philologie Romanes*, 1-6 de juliol de 2019, Copenhague (Dinamarca).
- Bosque, Ignacio. 1980. *Sobre la negación*. Madrid: Cátedra.
- Camus Bergareche, Bruno. 2006. La expresión de la negación. Dins Concepción Company Company (dir.), *Sintaxis histórica del español*, vol. 2, tomo 1, 1163-1249. México: Fondo de Cultura Económica/ UNAM.
- Espinal, Maria Teresa. 1991. Negation in Catalan: Some Remarks with regard to *no pas*. *Catalan Working Papers in Linguistics* 1: 33-63.

- Espinal, Maria Teresa. 2002. La negació. Dins Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez-Saldanya (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, 3, 2729-2793. Barcelona: Empúries.
- Espinal, Maria Teresa. 2007. Licensing expletive negation and negative concord in Catalan and Spanish. Dins Franck Floricic (ed.), *La négation dans les langues romanes*, 49-74. Amsterdam: John Benjamins.
- Fabra, Pompeu. 1912. *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Tipografia de L'Avenç. Barcelona: Aqua Reprint, 1982.
- Fabra, Pompeu. 1956. *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide, 1979.
- Garachana Camarero, Mar. 2008. Cuestiones pragmáticas sobre la negación, *redELE* 12: 30-40.
- Goyens, Michèle i Willy van Hoecke. 1992. La traduction comme témoin de l'évolution linguistique. Dins Ramón Lorenzo (ed.), *Actas do XIX Congreso Internacional de Lingüística e Filología Románicas*, V, 13-32. A Coruña: Fundación Barrié de la Maza.
- Institut d'Estudis Catalans. 2016. *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: IEC.
- Muller, Claude. 1978. La négation explétive dans les constructions complétives. *Langue Française* 39: 76-103.
- Muller, Claude. 1984. L'association negative. *Langue Française* 62: 59-84.
- Par, Alfons. 1923. *Sintaxi catalana segons los escrits de Bernat Metge (1398)*. Halle/Barcelona: Max Niemeyer.
- Pérez Saldanya, Manuel i Aina Torrent-Lenzen. 2006. L'anomenada negació expletiva en català antic. *Homenatge a Joseph Gulsoy*, 1, ELLC, LIII, 231-253.
- Sánchez López, Cristina. 1999. La negación. Dins Ignacio Bosque i Violeta Demonte (eds.), *Gramàtica descriptiva de la llengua espanyola*, 2561-2634. Madrid: Real Academia Española / Espasa Calpe.
- Torrent-Lenzen, Aina. 1999. La negació contextual en català i en les altres llengües romàniques. *Homenatge a Arthur Terry*, 3, ELLC, XXXIX, 289-311.

Tubau, Susagna i M. Teresa Espinal. 2012. Doble negació dins l'oració simple en català. *Estudis Romànics* 34: 145-164.

Corpus

[*DiCCA-XV*]. *Diccionari del castellà del segle XV a la Corona d'Aragó*. Coloma Lleal (dir.). <http://ghcl.ub.edu/diccxv/>

[*Agricultura*]. *Libro de Agricultura* de Pal·ladi, traduït al català per Ferrer Saiol el 1385. Posteriorment, traducció al castellà, anònima, per un aragonès. Biblioteca Nacional de Madrid, mss. 10211, folis 1 a 210v. Còpia de mitjans del segle xv.

[*Albeyt*]. *Libro de Albeyteria* de Manuel Díez (1380-1443), traduït del català per Manuel Martínez de Ampiés, editat a Saragossa per Jorge Coci, Leonardo Hutz i Lope Appentegger el 1499, incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, INC/2342.

[*Cavalleria*]. *Arte de cavalleria*. de Sextus Julius Frontinus: traducció anònima de *Strategemata*, a partir de la versió prèvia al català del rossellonès Guillem Sauton, de finals del XIV principis del XV (cf. BNE, mss. 6293). Còpia de la Biblioteca Nacional de España, MSS/10198 de mitjans del segle xv. folis 97r a 141v.

[*Cancill*]. manuscrits del registre del *segell secret* de la Cancelleria Reial procedents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona (anys 1412 a 1498).

[*CancAteneu*]. *Cançoner de l'Ateneu*, manuscrit de 1490, còpia de l'Ateneu Barcelonès, ms 1 (BA1).

[*CancEgert*]. *Cançoner del fons Egerton*, manuscrit sense data (entre 1480 i 1500), còpia de la British Library de Londres, ms add. 10431 (LB1).

[*CancEstu*]. *Cançoner d'Estúñiga*, manuscrit sense data, còpia entre 1460 i 1463 de la Biblioteca Nacional de Madrid, ms V177 (MN54).

[*CancHerb*]. *Cançoner d'Herbery des Essarts*, manuscrit sense data, copiat entre 1445 i 1463 a partir d'una compilació atribuïda a Hugo d'Urriés, ms. add. 33382 de la British Library de Londres (LB2).

- [*CancLlabia*]. *Cancionero de Ramón de Llavía*, de 1486. Editat de Saragossa per Paulo Hurus. Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, Inc/2892.
- [*CancPalacio*]. *Cancionero de Palacio*, manuscrit sense data (entre 1437 i 1442), còpia de la Biblioteca Universitària de Salamanca, ms 2655 (SA7).
- [*CancVind*]. *Cançoner de Vindel*, manuscrit sense data (entre 1470 i 1490), còpia de The Hispanic Society of America, Nova York, ms B2280 (NH2).
- [*Catón*]. *El Caton en latín y en romance*, traducció de Gonzalo García de Santa María de les *Disticha Moralia*, atribuïdes a Cató. Imprès a Saragossa per Paulo Hurus, l'any 1493. Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, Inc/401.
- [*Composta*]. text anònim, relligat conjuntament amb el *Libro de agricultura* de Pal-ladi (ja apareixen conjuntament al manuscrit català que tradueix). Biblioteca Nacional de Madrid, mss. 10211, folis 218r a 224r. Còpia de mitjans del segle xv.
- [*Consolaciones*]. de Benedicto XIII. *Libro de las consolaciones de la vida humana*. Escrit primer en llatí (1410-1420) i traduït després al castellà, potser pel propi autor. Còpia manuscrita entre 1445-1452. Bib. Escorialense. Y-III-7.
- [*Cordial*]. *Cordial de las cuatro cosas postrimeras*, de Dionisius van Leeuwen *Cartusienensis*, traduït del llatí per Gonzalo García de Santa María, editat a Saragossa per Paulo Hurus, sense expressió d'autor, el 1494. Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, INC/522
- [*CroAra*]. *Crónica de Aragón*, de Gauberto Fabrizio de Vagad, traducció del llatí de Gonzalo García de Santa María, editat per Paulo Hurus a Saragossa el 1499. Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, I/2258.
- [*Enxerir*]. *Tractado de plantar o enxerir arboles*. de Galfridus de Francònia (≈1300), relligat conjuntament amb el *Libro de agricultura* de Pal-ladi (ja apareixen conjuntament al manuscrit català que tradueix). Còpia

de mitjans del segle xv. Biblioteca Nacional de España, MSS/ 10211, folis 224r a 245r.

[*Exemplario*]. Traducció castellana, anònima, del *Directorium vitae humanae*, versió prèvia al llatí dels relats perses del *Kalila e Dimna* realitzada per Giovanni de Capua (segle XIII). Editada a Saragossa per Paulo Hurus, el 1493. Biblioteca Nacional de Madrid, I-1994.

[*Fisonomia*]. *Arte de phisonomia*, atribuït a Michael Scotus, editat a Saragossa per Paulo Hurus el 1494, conjuntament amb altres obres de medicina, en el volum *Compendio de la salud humana*. Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, INC/51.

[*FlorVirtud*]. *Flor de Virtudes*, traducció de l'italià *Fiore di virtù* (atribuït al benedictí Tommaso Gozzadini de començaments del segle XIV), inclòs sense expressió d'autor en el *Cancionero de Ixar*, manuscrit de 1470 de la Biblioteca Nacional de Madrid, mss. 28882 (Ixar).

[*Grimalte*]. *Breve tractado de Grimalte y Gradissa*, de Juan de Flores, escrit cap al 1480 i editat a Lleida per Henricus Botel, sense data (entorn de 1495). Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, INC/382.

[*Grisel*]. *Tractado de Grisel y Mirabella*, de Juan de Flores, escrit cap a 1486 i editat a Lleida per Henricus Botel, sense data (entorn de 1495). Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, INC/2181.

[*Guerra*]. *Libro de-la guerra*. Resum anònim de la traducció de l'*Epitome rei militaris*, de Flavius Vegetius feta per Fray Alonso de San Cristóbal; còpia de finals del segle xv. Biblioteca Nacional de España, MSS/006526.

[*Metales*]. *Tratado de los metales* de Bartholomaeus Anglicus (edició independent del llibre XVI de l'obra *De Proprietatibus rebus*), traduïda per fray Vicente de Burgos. Saragossa, Paulo Hurus, 1497. Madrid, Biblioteca Nacional de España, INC/554.

[*Moral*]. *Tractado de Moral*, traducció de *Llibre de paraules e dits de savis e filòsofs* de Jafudà Bonsenyor, escrit entre 1291 i 1298, inclòs en el *Cancionero de Ixar*, manuscrit de 1470 de la Biblioteca Nacional de Madrid, mss. 28882 (Ixar).

- [*Peste*]. *Tractado de la peste*, atribuït a Velasco (o Vasco) de Taranta, editat a Saragossa per Paulo Hurus el 1494, conjuntament amb altres obres de medicina, en el volum *Compendio de la salud humana*. Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, I/51.
- [*Rectórica*]. *Tractado de Rectorica*, anònim, inclòs en el *Cancionero de Ixar*, manuscrit de 1470 de la Biblioteca Nacional de Madrid, mss. 28882 (Ixar).
- [*Remedar*]. *De Remediar a Christo e del menosprecio de todas las vanidades del mundo*. Atribuït a Jean Gerson, però probablement l'autor fou Thomàs de Kempis. Traductor anònim. Saragossa, Juan Hurus, 1488-90. Madrid, Biblioteca Nacional de España, INC/2157.
- [*Repertorio*]. *Repertorio de los tiempos* d'Andres d'Eli (seguit del *Lunario* de Bernat de Granollachs). Saragossa, Paulo Hurus, 1492, Madrid, Biblioteca Nacional de España, INC/2729) [la lectura del primer quadern, perdut en aquesta edició, es completa amb l'incunable -B, d'ídèntica distribució i numeració, també de Saragossa, Paulo Hurus, 1495, Madrid, Biblioteca Nacional de España, INC/2470(2)].
- [*Roma*]. *Tractado de Roma*, de Martín Martínez de Ampíes, editat per Paulo Hurus a Saragossa el 1498, conjuntament amb el *Viaje de la Tierra Santa*. Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, I/727.
- [*Salud*]. Traducció de l'original llatí de *Fasciculus medicinae* de Johannes de Ketham, editat a Saragossa per Paulo Hurus el 1494, conjuntament amb altres obres de medicina, en el volum *Compendio de la salud humana*. Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, INC/51.
- [*Sátira*]. *Satyra de felice e infelice vida*, del Conestable Pere de Portugal (rei de la Corona d'Aragó durant la Guerra Civil catalana, 1464-1466). Obra composta vers 1454 i traduïda del portuguès al castellà pel propi autor. Còpia de 1468 de mà del llibreter català Cristòfol Bosch. Manuscrit de la Biblioteca Nacional de Madrid, mss. 4023.
- [*Sermón*]. *Sermon del Viernes de la Cruz*. de Vicent Ferrer (1411-13). Còpia manuscrita de la segona meitat del segle xv (1450-1499). Madrid, Biblioteca Nacional de España, ms/4283.

- [*Sisa*]. Manuscrits procedents de l'*Archivo Histórico de Protocolos* de Saragossa, registres del notari Antonio Maurán, anys 1464 i 1466.
- [*SumaConfes*]. *Suma de confession*, de fray Antonino de Florencia, traductor anònim. Saragossa, Paulo Hurus, 1492, Madrid, Biblioteca Nacional de España, INC/253.
- [*Thesoro*]. *Thesoro de la passion sacratissima de nuestro redemptor*. d'Andres d·Eli. Saragossa, Paulo Hurus, 1494. Washington, DC. Library of Congress, col. L. J. Rosenwald, Incun-1494.L5.
- [*TristDel*]. *Triste deleytación*, manuscrit anònim (atribuït per Riquer a Artal de Claramunt) sense data (entre 1458 i 1467), còpia de la Biblioteca de Catalunya, ms 770 (BC2).
- [*Triunfo*]. *Triunfo de Amor*, de Juan de Flores, manuscrit de 1475, còpia de la Biblioteca Nacional de Madrid, mss. 22019.
- [*Viaje*]. *Viaje de la Tierra Santa*, de Bernardo de Breidenbach, traducció de Martín Martínez de Ampiés, editat a Saragossa per Paulo Hurus el 1498. Incunable de la Biblioteca Nacional de Madrid, I/727.
- [*Ysopete*]. *Ysopete historiado*, anònim, editat a Saragossa el 1489. Incunable del Monasterio de San Lorenzo del Escorial, inc. 32I13.